

Анотація навчальної дисципліни
МЕТОДОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Назва дисципліни – «Методологія та сучасні технології суспільно-географічних досліджень»

2. Лектор – професор НЄМЕЦЬ Людмила Миколаївна
професор СЕГІДА Катерина Юріївна

3. Курс – 1 (третього рівня вищої освіти), семестр – 1, 2.

4. Кількість: кредитів – 6; академічних годин – 180 (у т. ч. лекції – 20, практичні заняття – 20, семінарські заняття – 20, самостійна робота – 120).

5. Опис дисципліни:

Мета – формування в аспірантів компетентності щодо застосування сучасних технологій (просторового, системного, статистичного аналізу, математично-го моделювання, математичних методів, комп'ютерних технологій тощо) в суспільно-географічних дослідженнях.

Завдання: поглибити та вдосконалити знання щодо сучасних суспільно-географічних досліджень; поглибити знання та поняття стосовно основних методів і підходів у аналізі суспільно-географічної інформації; поглибити розуміння про сучасні методи суспільно-географічних досліджень – просторового, системного та статистичного аналізу, математичного моделювання, математичних методів та комп'ютерних технологій при вирішенні конкретних наукових задач, що лежать в об'єктно-предметному полі дослідження суспільної географії; удосконалити та розширити знання, уміння та навички застосування географічно-го, системного, синергетичного, інформаційного та історичного наукових підходів у суспільно-географічних дослідженнях; удосконалити компетентність стосовно застосування сучасних технологій у суспільно-географічних дослідженнях.

Зміст: *Розділ 1. Сутність сучасних технологій в суспільно-географічних дослідженнях. Тема 1.1. Сучасна методологія та технології географічної науки.* Рівні методологічного знання конкретної науки як цілісного вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Роль філософії в розвитку методології конкретної науки. Проблемний підхід в науці (на прикладі суспільної географії). Наукове знання та його елементи. Поняття проблемної ситуації. Методологічні, метатеоретичні та методичні проблеми в суспільній географії. Система рівнів пізнання: емпіричний, теоретичний, методологічний, філософський, різниця між ними. Критерії практики в географічних дослідженнях. Фундаментальні, пошукові та прикладні географічні дослідження. Філософсько-методологічне обґрунтування проблеми взаємодії природних та соціально-економічних утворень. Специфіка об'єкта дослідження географічних наук на стику природничих, суспільних та технічних наук. Визначення предмету географії різними науковими школами. Природно-географічні системи (геосистеми). Людина як об'єкт вивчення в географії. Соціогеосистеми, їх ієрархія і особливості. *Тема 1.2. Методологічні основи наукового пізнання в географії.* Методологія наукового пізнання в географії, її витоки та основні напрямки. Загальні проблеми організації наукового дослідження в географії. Поняття процесу пізнання і побудова програми дослідження. Основні методологічні принципи в географії. Загальні методологічні підходи в географії: географічний, системний, синергетичний, інформаційний, історичний. Хорологічна концепція і хорологічний підхід, як основа сучасної географії. Система методів географічного дослідження, їх класифікація. Методи інформаційного забезпечення географічних досліджень (методи безпосередніх польових спостережень, дистанційні методи). Картографічний метод та його розвиток і застосування в географічних дослідженнях. ГІС-технології. Сучасні методи географічних досліджень (математичні, моделювання, математико-статистичні, систематизації, порівняльні тощо). Єдність традиційних та новітніх методів в географічних дослідженнях. Районування як метод географічного синтезу. Погляд на сполучення окремих одиниць. Основні географічні закони і закономірності (широтна зональність, висотна пояс-

ність, азонанльність, природні територіальні комплекси, соціально-економічні територіальні системи і комплекси, економічне районування тощо). Значення районування для пізнання специфічного, особливого, загального в природі, господарстві, населенні, культурі. Основні просторові географічні поняття. Часові шкали в природничих науках, час в географії (соціальний, історичний, періодичність соціальних явищ тощо). **Розділ 2. Застосування сучасних технологій в суспільно-географічних дослідженнях.** *Тема 2.1. Теорія взаємодії суспільства і природи як основа наукового аналізу.* Поняття закону та закономірності. Система законів та закономірностей в суспільній географії. Динамічні, статистичні, емпіричні, теоретичні закони суспільної географії. Класифікація законів суспільної географії за О. Шаблієм. Система суспільно-географічних законів. Закон пропорційного розвитку компонентів економіко-географічного комплексу. Закон раціональних територіальних зв'язків. Закон територіальної концентрації продуктивних сил. Закон територіальної диференціації продуктивних сил. Основні закони структури та відповідності Регіональні дослідження. Поняття економічного та соціально-географічного районування, територіально-промислового комплексу, територіальної соціально-економічної системи, територіальної організації суспільства, єдиної системи розселення. Концепція Тюнена про концентричні сільськогосподарські зони навколо міст тощо. Еволюція географічних уявлень про взаємодію людини та природи. Географічний детермінізм і географічний нігілізм. Проблемні питання впливу географічного середовища на життя людей та господарський розвиток суспільства. Природні ресурси та природно-ресурсний потенціал. Екологічний потенціал території. Географія населення та екологічний потенціал ландшафту. Територіальні еколого-географічні проблеми та ситуації. *Тема 2.2. Методи просторового аналізу у суспільній географії.* Господарське освоєння території і географічне середовище. Основні типи господарського освоєння території. Критерії інтенсивності освоєння території. Антропогенні природні процеси в геосистемах. Порушення гравітаційної рівноваги в геосистемах. Зміна вологого обороту та водного балансу. Порушення біологічної рівноваги та біологічного кругообігу речовин. Техногенна міграція елементів в геосистемах. Зміна теплового балансу в геосистемах. Оцінка ступеню антропогенного порушення ландшафтів. Планування територій. Поняття про соціальний, суспільний простір. Міри простору. Багатовимірний ознаковий (фазовий) простір і його застосування в суспільній географії. Методи багатовимірної класифікації суспільно-географічних об'єктів. Моделювання траєкторії розвитку соціогеосистем у фазовому просторі. Моделювання полів взаємодії соціогеосистем та суспільно-географічних об'єктів.

7. Форми та методи навчання – лекції, практичні і семінарські заняття та самостійна робота студентів згідно з програмою курсу.

8. Форми організації контролю знань, система оцінювання – усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне), експрес-опитування, виконання практичних завдань, контрольні роботи.

9. Навчально-методичне забезпечення: опорні конспекти лекцій, методичні розробки практичних занять, дистанційний курс у системі Moodle

10. Мова викладання – українська.